

Paolo GHERRI, *Introduzione al Diritto amministrativo canonico. Metodo*, Milano: Giuffrè Editore 2018, ss. 304, ISBN 978-8814-225871.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rnp.2018.28.4-13>

W posoborowym dyskursie dotyczącym kanonistyki obserwuje się powrót do podejmowanego – zwłaszcza w wieku ubiegłym – zagadnienia metody przynależnej wspomnianej dyscyplinie naukowej. Choć liczba przedmiotowych publikacji nie jest tak imponująca, jak w przypadku prawa małżeńskiego czy procesowego, to jednak nie brak autorów zajmujących się tą niebanalną i istotną problematyką. Z tego właśnie powodu z należytym entuzjazmem należy przyjąć kolejną monografię ks. Paolo Gherri, profesora Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie, który recenzowaną pracą, tj. rozważaniami poświęconymi metodzie kanonistycznej, wieńczy poniekąd wcześniejszy zakres badań nad kościelnym prawem administracyjnym (*Introduzione al Diritto amministrativo canonico. Fondamenti*, Milano 2015). Lektura elaboratu, połączona z krytyczną analizą uprzednich przedmiotowych dociekań Autora, uprawnia do postawienia tezy, że zawarta w recenzowanej książce organiczna myśl alternatywnego ujęcia problemu jest *de facto* kontynuacją i dopełnieniem jego doktryny zawartej w pracy pt.: *Canonistica. Codificazione e metodo*, Roma 2007. Zaproponował wówczas krytyczno-indukcyjne podejście do nauki prawa kanonicznego. W opinii kanonisty, takie założenia badanego problemu upoważniają do podkreślenia roli źródeł prawa oraz implikują ich nową wartość, co pozwala na dokładne wskazanie tych doświadczeń i faktów warunkujących w rzeczywistości zaistnienie normy. Autor, daleki od aksjomatyzacji założeń normy, sugerował, że punktem wyjścia poznania nauki prawa kanonicznego winny stać się zasadniczo wydarzenia, fakty i akty o charakterze jurydycznym. Istotnym walorem krytyczno-indukcyjnego ujęcia analizowanej problematyki jest także uwypuklenie roli hermeneutyki powstania i działania prawa; fakt pomijany przez doktrynę XIX-wieczną. Metoda krytyczno-indukcyjna, wyrażana za pomocą trzech kumulatywnych elementów: 1) egzegeza, 2) hermeneutyka, 3) interpretacja, pozwala na holistyczne ujęcie fenomenu prawa kościelnego w jego konkretnym sformułowaniu.

Propozycja Autora polegająca na alternatywnym ujęciu tematyki metody w kanonistyce jest na pewno próbą ryzykownego *audere novum*. Warto jednak w tym miejscu

przywołać dzieło średniowiecznego twórcy systematyczno-logicznej kompilacji tekstów zawierających normy prawa kościelnego, a więc metody, której zastosowanie przyczyniło się zasadniczo do rozpowszechnienia studiów nad prawem Kościoła. Przywołując dzieło Mistra Gracjana, prekursora studium prawa kościelnego, mając także na uwadze najnowszą pozycję naukową P. Gherri, o recenzowanej książce można wypowiadać się z pełną odpowiedzialnością w kategoriach oryginalności i innowacyjności ujęcia tematyki metody we współczesnym prawno-kanonicznym dyskursie.

Autor zrealizował swój projekt badawczy w siedmiu rozdziałach.

Zainteresowanie budzi metodologiczny wstęp wprowadzający czytelnika w prezentowane zagadnienie, w którym Autor kreśli jednocześnie użyteczność i konieczność prawidłowego wyszczególnienia właściwej kościelnemu prawu administracyjnemu metody. Ponadto, kanonista precyzuje, że w instytucjonalno-osobowej perspektywie funkcjonowania wspólnoty Ludu Bożego, interesuje go jedynie metoda konstruktywna, czyli ukierunkowana na skuteczność dokonywanych czynności o charakterze administracyjnym w wypełnianiu przez piastujących urząd kościelny potrójnej misji: rządzenia, nauczania i uświęcania. Wielokrotnie pojawia się w tekście odniesienie do „patologii” aktów władzy rządzenia, która – zdaniem Autora – jest przejawem niewłaściwego sprawowania urzędu kościelnego lub wykonywania uprawnień płynących z ważnie otrzymanej delegacji. W ostateczności może być przedmiotem aposteriorycznej weryfikacji przez władzę hierarchicznie wyższą (*remonstratio, recursus*).

Mówiąc o metodzie, w pierwszym rozdziale pracy Autor chce zaprezentować model rygorystycznego zastosowania reguł, sposobności, środków postępowania, skutkujący rezultatami o charakterze progresywnym i kumulatywnym. Zastrzega jednocześnie, że żadna metoda nie jest i nie może być postępowaniem mechanicznym i deterministycznym, bowiem bez ludzkiej interwencji nie można liczyć na pożądaną efekt zastosowania nawet najbardziej wyrafinowanego sposobu działania. Nadto, wyraża przekonanie, że poprawna metoda przejawia się w schematyzacji struktury rozumowania dokonanej w taki sposób, aby nie ominąć w procesie poznawczym istotnych elementów, które z punktu widzenia skonsolidowanej praktyki wykonywania władzy rządzenia, nie mogą być pominięte. W rzeczywistym i skutecznym rozpoznaniu pomaga dobra znajomość norm porządku prawa kanonicznego, jak również jego zasad ogólnych; przesłanka właściwej aktualizacji/aplikacji ustawy kościelnej.

W tej części pracy Autor kreśli także ogólną formułę zastosowania prezentowanej metody wyrażającej się poprzez następującą po sobie triadę czynności: 1) analiza jakościowa, 2) syntaktyka relacyjna i 3) struktura postępowania. W toku prowadzonych rozważań, Autor przyznaje, że kluczową operacją skuteczności metody jest właściwe przeprowadzenie analizy jakościowej różnorodnych zdarzeń/faktów/aktów o charakterze jurydycznym. Nie dziwi zatem, że Autor poświęca aż cztery rozdziały analizie takich

elementów prawnego doświadczenia Kościoła jak: 1) kościelne zdarzenie prawne (rozdział drugi), 2) akt prawny (rozdział trzeci), 3) status personalny i funkcyjny wiernych (rozdział czwarty), 4) typologia i hierarchia norm (rozdział piąty). Każda taka synteza jakościowa zakłada dokonanie pogłębionej weryfikacji i analizy (*screening*) wyżej wymienionych „elementów”, nie pomijając wiążących dla konkretnego przypadku okoliczności. Autor uzmysławia ponadto, że proponowana sekwencja czynności jest następstwem nieprzyjmującym wyjątków: w pierwszej kolejności należy się pochylić nad analizą czynności do dokonania lub nad aktami już zrealizowanymi (*species facti*); następnie należy wskazać autora/sprawcę określonych czynności/aktów, i – w końcu – przyporządkować stan faktyczny regulacjom ustawy (subsumpcja).

Jako drugi człon metody konstruktywnej, Autor proponuje dokonanie syntaktyki relacyjnej. Chodzi o zbadanie funkcji syntaktycznych, czyli takich relacji prawnych, jakie zachodzą pomiędzy podmiotami a przedmiotami kościelnego porządku prawnego (związki czynne i bierne, prawa i obowiązki, zobowiązania i uprawnienia, itp.).

Trzeci – ostatni – etap prezentowanej metody polega na odpowiednim skonstruowaniu instytucjonalnej ramy działania, która powinna uwzględniać takie elementy decyzji, jak zasadność, użyteczność, korzystność, czynności, itp.

Autor wielokrotnie podkreśla, że prezentowana metoda winna być przejawem prawidłowej aplikacji norm przez tych piastunów kościelnego urzędu, którzy – w wykonywaniu powierzonej im potrójnej funkcji władczej – chcą poprzez swoje decyzje budować wspólnotę Ludu Bożego. Jest jednak świadomy, że nie brak w kościelnym obrocie prawnym i takich czynności/aktów, które zostały dokonane w sposób wadliwy, a więc nie przynoszą pożądanych konsekwencji. Ich ewentualna przemiana materialna i/lub formalna (patologia aktu) w czynność generującą skutki o charakterze dodatnim/stabilizującym (metoda konstruktywna) winna być dokonana w oparciu o założenia rekonstrukcji nieprawidłowej czynności w prawnym obrocie normatywnym Kościoła. Formalnie winna być wyrażona przez następującą sekwencję czynności: 1) syntaktyka relacyjna, 2) analiza jakościowa i 3) struktura postępowania.

Wyżej zarysowany strukturalny aspekt metody w kościelnym prawie administracyjnym, powinien być dopełniony ujęciem funkcyjnym, którego niezbędnymi przesłankami są: 1) analiza *in iure*, 2) analiza *in facto*, 3) analiza *in discernendo* i 4) analiza *in procedendo*. O ile pierwsze dwa elementy odpowiadają konieczności uzasadnienia orzeczenia sądowego (por. kan. 1611, 3° KPK/83) i kładą nacisk na obowiązek zasadności i racjonalności podejmowanych decyzji, o tyle druga para przesłanek dotyka kwestii ich praworządności. Koordynacja i wzajemne uzupełnienie się wyżej sygnalizowanych komponentów metody konstruktywnej pozwala na osiągnięcie syntetycznej i globalnej wizji konkretnego problemu prawnego wymagającego decyzyjnego rozstrzygnięcia, bez obligatoryjnego i dodatkowego nabywania szczególnych umiejętności prawniczych, które nie

wynikałyby wprost z biegłości w zastosowaniu tych już obecnych w kościelnym porządku prawnym (np. prawo procesowe: sylogizm).

Z trudem przychodzi wykazanie wszystkich pozytywów i praktycznych korzyści prezentowanego dzieła. Wynika to faktu, że mowa tu o monografii przemyślanej oferującej precyzyjny sposób aplikowania norm kościelnych w trybie niespornym, a więc na sposób administracyjny. Ta „część” kościelnego porządku prawnego jest obszarem poznania i działania prawnego o bardzo szerokim polu oddziaływania, dlatego też recenzowana książka może stanowić specyficzną formę *vademecum* dla tych, którzy – bazując na teoretycznych założeniach prawa kanonicznego – chcą precyzyjnie je aktualizować *in concreto*.

W opinii piszącego do tych najistotniejszych atutów pracy należy zaliczyć: 1) elastyczne ujęcie problemu wynikające z umiejętnego połączenia żywotności tradycji prawnokanonicznej wraz ze stanowioną normą pozytywną, 2) trafna teoretyczna systematyzacja zagadnienia. W prowadzonym dyskursie dwie wyżej sygnalizowane zalety poniekąd się uzupełniają, bowiem Autor nie przestaje odwoływać się do eklezjologicznych założeń znowelizowanego prawa kościelnego, przypominając często o pryncypiach rewizji kodeksowego dzieła (zwłaszcza 6 i 7). Ponadto, kładzie nacisk na rolę i zadania, jakie w procesie kształtowania się poszczególnych decyzji o charakterze administracyjnym posiada nie tylko norma pozytywnie stanowiona, ale również jej najlepsza interpretacja, jaką jest jurisprudencja (zwłaszcza trybunałów apostołskich) oraz powszechna opinia ekspertów w omawianej dziedzinie. Nie bez znaczenia jest także skonsolidowana praktyka dykasterii Kurii Rzymskiej, która nierzadko wprowadza w obieg prawny proceduralne sugestie/zalecenia o charakterze wiążącym.

Nie można pominąć największego atutu dzieła jakim jest 3) zwarty profil metodologiczny podjętego zagadnienia. Prezentowana pozycja naukowa nie jest tylko dogmatyczną rekonstrukcją poszczególnych prawnokanonicznych instytucji o charakterze administracyjnym, ale oferuje zasadniczo konkretne wskazówki, tak pod kątem strukturalnym jak i operacyjnym, w odniesieniu do określonego sposobu prawnego działania tj. uskuteczniania czynności o charakterze administracyjnym w oparciu o organiczną wizję teoretycznych założeń normatywnych systemu kościelnego prawa administracyjnego zawartych w obowiązującym prawodawstwie Kościoła katolickiego.

Warto także wspomnieć, że Autor ilustruje tok prowadzonego wywodu przejrzystymi 4) tabelami, co – dla wielu potencjalnych beneficjentów niniejszej publikacji – może stanowić bardzo wymierną pomoc nawet we wzrokowym zapamiętaniu poszczególnych kroków zaproponowanej metody. Diagramy, o których mowa, są włączone w główny korpus tekstu, jak również zostały zaprezentowane jako *appendix* w końcowej części pracy.

Jeśli chodzi o ewentualne mankamenty monografii, należałoby wskazać pożądane i syntetyczne zakończenie tak szeroko prowadzonego dyskursu, angażującego właściwie całości kształt norm obowiązującego prawa kanonicznego, tak mocno osadzonego w komentowanej

przez Autora eklezjologicznej doktrynie Soboru Watykańskiego II. Ponadto, należy zaznaczyć, że lektura pozycji laterańskiego profesora kościelnego prawa administracyjnego nigdy nie należała do najłatwiejszych z uwagi na dość specyficzny język przekazu, jakim operuje wybitny kanonista. Przymierzając się do lektury monografii należałoby wpierw poznać swoisty językowy „kod” wywodu, jaki dominuje w całej książce.

Bez cienia wątpliwości w podsumowaniu niniejszej recenzji należy podkreślić ogromny i niekwestionowany warsztat naukowy Autora; fakt wzmagający walor i wartość książki, nie będącej podręcznikiem akademickim, a bardziej odważną próbą sformalizowania zawitej problematyki metody w prawie kanonicznym. Dyskurs Autora pozwala w pełni zrozumieć specyfikę proponowanej metody w kościelnym prawie administracyjnym, tak pod kątem jego genezy, profilu i przede wszystkim praktycznego zastosowania.

Dr Przemysław Michowicz OFMConv
Asystent w Katedrze Prawa Osobowego i Ustroju Kościoła
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
e-mail: przemyslaw.michowicz@upjp2.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-5642-8522>